

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра економіки повітряного транспорту

ПОТЕНЦІАЛ І РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Методичні рекомендації до виконання та захисту
курсової роботи
для здобувачів вищої освіти
за спеціальністю 051 «Економіка»
освітньо-професійної програми «Економіка підприємства»

Київ 2021

Укладач: д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки повітряного транспорту Вовк Ольга Миколаївна.

Рекомендовано до друку кафедрою економіки повітряного транспорту. Протокол № 24 від 27 серпня 2021 року.

М545 Методичні рекомендації до виконання та захисту курсової роботи для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка підприємства» / Уклад.: доц. Вовк К.: НАУ, 2021. 24 с.

Викладені основні вимоги до змісту, обсягу та оформлення, захисту і критеріїв оцінювання курсових робіт призначені для здобувачів вищої освіти усіх форм навчання галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка підприємства».

Методичні рекомендації до виконання та захисту курсової роботи для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка підприємства» обговорено та схвалено на засіданні випускової кафедри спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка підприємства».

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Методичні рекомендації підготовлено відповідно до програми навчальної дисципліни «Потенціал і розвиток підприємства» для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка підприємства».

Основною метою навчальної дисципліни є формування у студентів знань і практичних навичок для вирішення завдань по обґрунтуванню напрямів розвитку економічних систем; формування, нарощуванні і реалізації потенціалу підприємства, що вивчає теоретичні основи і методичне забезпечення ефективності процесів формування і реалізації потенціалу, інструментарій проведення його оцінки та методичні підходи до визначення резервів розвитку підприємства і його потенціалу

Головним завданням навчальної дисципліни є здобуття знань та набуття практичних умінь з управління наявними та прихованими ресурсами і економічними можливостями для розвитку підприємства та його потенціалу.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

- теоретичні підходи до визначення економічної категорії потенціал підприємства;
- методологію формування потенціалу;
- теоретичні основи стратегічного аналізу та забезпечення конкурентоспроможності потенціалу підприємства;
- методичні основи проведення оцінки вартості та ефективності потенціалу підприємства;
- методичні підходи до визначення резервів розвитку підприємства та його потенціалу.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен **уміти**:

- виявляти внутрішні та зовнішні джерела формування потенціалу підприємства;
- застосовувати теоретичні знання про потенціал підприємств в практичній діяльності;
- економічно обґрунтовувати шляхи формування потенціалу підприємства;
- проводити стратегічний аналіз різних видів потенціалів підприємств;
- оцінювати ефективність використання потенціалу підприємств та прогнозувати його розвиток;
- визначати резерви розвитку підприємства та розробляти заходи щодо підвищення рівня його потенціалу.

Методичні вказівки складено для надання студенту необхідної методичної допомоги щодо організації ефективної роботи з вивчення дисципліни, виконання і захисту курсової роботи.

2. ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ КУРСОВОЇ РОБОТИ «ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА»

Курсова робота (КР) з дисципліни виконується у четвертому семестрі, відповідно до затверджених в установленому порядку методичних рекомендацій, з метою закріплення та поглиблення теоретичних знань та вмінь, набутих студентом у процесі засвоєння навчального матеріалу дисципліни в області управління ефективним розвитком підприємства.

Виконання КР є важливим етапом у підготовці до виконання дипломної роботи майбутнього фахівця з економіки та господарської діяльності підприємств.

Конкретна мета КР – поглибити теоретичні знання, набуті студентами в процесі вивчення курсу та виробити вміння застосовувати їх у практичному вирішенні питань економіки підприємства щодо економічної оцінки ефективності розвитку. При цьому завдання різняться між собою варіантами.

Для успішного виконання КР студент повинен знати теорію управління розвитком підприємства, методи оцінювання вартості та конкурентоспроможності, прогнозування діяльності підприємства; методичні підходи до економічної оцінки всіх сфер діяльності підприємства; вміти використовувати набуті знання при перспектив розвитку підприємства.

Виконання, оформлення та захист КР здійснюється студентом в індивідуальному порядку відповідно до методичних рекомендацій.

Час, потрібний для виконання КР – 30 годин самостійної роботи.

Об'єктом дослідження в курсовій роботі виступає потенціал підприємства транспортної галузі. Підприємство обирається студентом самостійно, основною вимогою до якого є наявність пакету фінансової звітності за останні 3 роки, що має бути включена до додатків курсової роботи. За відсутності інформації про підприємства викладач може самостійно надати звітність та характеристику для проведення досліджень студентом.

Для успішного виконання КР студент повинен знати особливості господарської діяльності підприємства; методичні підходи до оцінювання основних показників ефективності управління потенціалом та процесами розвитку підприємства; вміти самостійно розраховувати показники ефективності формування та реалізації потенціалу і процесів розвитку, застосовувати методи оцінки ефективності прийняття рішення щодо вибору напрямів розвитку підприємства, з використанням сучасних технічних засобів та програм.

3. ЗМІСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Основна частина курсової роботи представлена трьома розділами.

1. Перший розділ є теоретичною частиною. Досліджуване теоретичне питання повинно ґрунтуватись на останніх наукових працях та актуальних методичних розробках.

2. Другий розділ роботи є аналітичною частиною. В ньому аналізується предмет дослідження (вид потенціалу досліджуваного підприємства) за останні 3

роки, вивчаються окремі його аспекти на базі об'єкта дослідження, оцінюється його найближче оточення.

3. Третій розділ є проектною частиною, яка визначає основні шляхи або напрямки розвитку економічного потенціалу досліджуваного підприємства відповідно до умов функціонування об'єкта дослідження. В цьому розділі обґрунтовують напрями розвитку економічного потенціалу досліджуваного підприємства.

4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

4.1. Загальні вимоги

Курсова робота має бути надрукована на аркушах паперу формату А-4 (210*297 мм), (шрифт Times New Roman, розмір 14, інтервал 1,5). Дозволяється для подання таблиць та ілюстрацій використати папір формату А-3 (у вільній формі).

Текст курсової роботи друкують, залишаючи поля таких розмірів: ліве-30 мм, праве-10 мм, верхнє та нижнє -20мм, а також абзац 1,27см.

Курсова робота здається в друкованому вигляді та в електронному. Електронний варіант за 2 тижні до захисту надсилається на адресу викладача, що перевірятиме та прийматиме роботу. Ім'я файлу відповідає прізвищу студента та його порядковому номеру у списку групи, друкується латинськими літерами.

Обсяг курсової роботи - 40-50 сторінок формату А4 (210 x 297 мм) комп'ютерного тексту без урахування додатків.

Приблизний обсяг структурних складових друкованого варіанту:

- Зміст
- Вступ 1-2 стор.
- Перший розділ (теоретична частина)- до 20 стор.
- Другий розділ (аналітична частина) – до20 стор.
- Третій розділ (проектна частина) – до 10 стор.
- Висновки-1-2 стор.
- Література (не менше 20 джерел за останні 5 років)
- Додатки (обов'язково з фінансовою звітністю підприємства за останні 3 роки)

Перед захистом курсова робота має бути зброшурована і містити в наступній послідовності титульну сторінку (додаток А), зміст, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

4.2. Нумерація

Нумерація сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок (див. додаток 1). Титульний аркуш, не нумерують, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці, враховуючи у загальну нумерацію всіх попередніх аркушів.

4.3. Формули

Формули в курсовій роботі нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери пишуть біля правого поля аркуша в одному рядку з відповідною формулою у круглих дужках, наприклад: (2.1) (перша формула другого розділу). Нижче, під формулою, дається пояснення значень використаних у формулі символів в послідовності, у якій вони дані у формулі.. Перший рядок пояснення починають зі слова "де" без двокрапки.

Наприклад:

$$\text{ЧДП} = \sum_{t=1}^n \frac{ВВ_t - В_t}{(1+r)^t} \quad (2.1)$$

де ЧДП — чистий дисконтований прибуток проекту за період його здійснення, грн.; $ВВ_t$ — валова виручка від реалізації готової продукції у поточному t -ому році, грн/рік; $В_t$ — витрати у поточному t -ому році, грн/рік; t — шаг розрахунку (номер поточного року); r — річна норма дисконту, частки одиниці; $1/(1+r)^t$ — коефіцієнт дисконтування, частки одиниці; n — кількість років у періоді здійснення проекту.

Також слід зазначити, що перед та після формули повинен бути один інтервал.

4.4. Ілюстрації

Ілюстрації (креслення, схеми, графіки, карти) позначають словом "Рис." і нумерують послідовно в межах розділу. Номер ілюстрації повинен складатись з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: «Рис. 1.2» (другий рисунок першого розділу). Ілюстрації (схеми, графіки, малюнки) необхідно подавати після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок.Також слід зазначити, що перед та після ілюстрації повинен бути один інтервал.

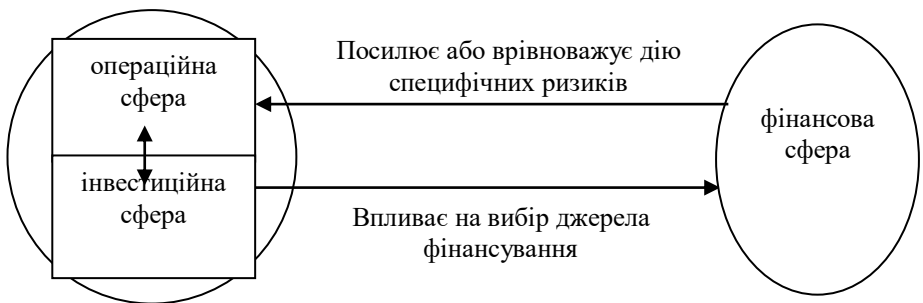

Рис.1.3. Взаємозв'язок і взаємовплив різних сфер діяльності підприємства при формуванні структури інвестиційного капіталу

4.4. Таблиці

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу. При перенесенні частини таблиці на інший аркуш, пишуть "Продовж. табл." і вказують номер таблиці, при цьому назву не вміщують, наприклад: "Продовж. табл. 1.2". Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного боку курсової роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. На всі таблиці курсової роботи повинні бути посилання в тексті, при цьому слово таблиця пишуть скорочено, наприклад : "...в табл.1.2", або "...дані наведені в табл.1.2 дають змогу зробити висновок, що...", або "...як видно із табл.1.2...". Шрифт тексту в таблиці обирається студентом самостійно із врахуванням доцільності, але не менше шрифту Times New Roman, розміру 10. Інтервал в таблиці повинен бути одинарний. Також слід зазначити, що перед таблицею, також після таблиці повинен бути 1 інтервал. Приклад побудови таблиці:

Таблиця 1.2

Назва таблиці				
Назви рядків	Назви колонок			

Шпалка ←

Боковик (заголовки рядків) Графи (колонки)

Цифри в стовпцях повинні бути записані таким чином, щоб розряди цифр збігалися (одиниці під одиницями, десятки під десятками ...). При відсутності цифр в окремих клітинках таблиці замість них проставляється риска.

4.5. Цитування та посилання

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Загальні вимоги до цитування такі:

1) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. ;

2) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці).

3) кожна цитата супроводжується посиланням на джерело з указанням на сторінку джерела;

4) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути максимально точним у викладі думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і робити відповідні посилання на джерело.

Посилання в тексті курсової роботи на джерела роблять згідно з їх переліком у квадратних дужках, наприклад: "...у працях [1-7]", "... «...»[7, с.98].

4.6. Список використаних джерел

Перелік використаних джерел охоплює літературні джерела (книги, статті, брошури і т. ін.), законодавчу й нормативну літературу, на які є посилання в тексті, а також які використані при підготовці курсової роботи. Літературу можна розміщувати в списку за допомогою одного з таких способів: в порядку появи посилання у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, в хронологічному порядку. Усі джерела наводяться відповідно й нумеруються арабськими цифрами. Оформлюється список використаних джерел відповідно Національному стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (приклад оформлення: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/images/bibl.pdf>).

4.7. Додатки

Додатки оформлюють як продовження курсової роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги). Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках курсової роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово "Додаток " і велика літера, що позначає додаток. Наприклад:

Додаток А

Схема організаційної системи управління інноваційним потенціалом

Кожен з додатків починають з нової сторінки. При оформленні додатків окремою частиною (книгою) на титульному аркуші під назвою роботи друкують великими літерами слово "ДОДАТКИ". Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, наприклад, додаток А, додаток Б і т. і. Один додаток позначається як додаток А.

При переносі частини додатку на наступний аркуш, пишуть "Продовження дод. А" з правого боку, а назву не вміщують. На останньому аркуші, де розміщується додаток, пишуть "Закінчення дод.А" з правого боку.

До складу додатків, як правило, включають:

- первинні документи, облікові реєстри, форми звітності та накази по підприємству (установі, організації);
- аудиторські висновки, звіти за результатами аудиторської перевірки, акти перевірок, акти ревізій;
- проміжні математичні доведення, формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;

- інструкції і методики;
- ілюстрації допоміжного характеру.

5. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ЧАСТИНИ

Теоретична частина містить обґрунтовані на основі **останніх публікацій (за останні 5 років)** теоретичних положень з обраної тематики. **Обов'язковим** є перелік використаних джерел та наявність графічного матеріалу (таблиць, рисунків). **Обсяг теоретичної частини до 20 сторінок**. Варіант обирається згідно порядкового номеру студента в журналі групи. Питання можуть корегуватись викладачем.

Структура теоретичного питання повинна обов'язково містити такі елементи:

1. Дослідження повинно містити **анотації** та ключові слова українською, російською та англійською мовами, Обсяг анотації – мінімум 5 речень, кількість ключових слів – мінімум 5 слів.

2. **Постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

3. **Аналіз останніх досліджень і публікацій**, на які спирається автор в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. При цьому виділити невирішені частини загальної проблеми, яку досліджують у статті.

4. **Формулювання цілей дослідження** (постановка завдання).

5. **Виклад основного матеріалу** дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

6. **Висновки** із цього дослідження і дальші перспективи в цьому напрямку.

7. **Бібліографічний список**. Потім бібліографічний список включатиметься у список використаних джерел, що розміщується в кінці курсової роботи.

Перелік теоретичних питань:

1. Сутнісно-змістова еволюція терміну потенціал.
2. Класифікація видових проявів потенціалу.
3. Підходи до структуризації потенціалу підприємства.
4. Змістова характеристика суб'єктивних складових в структурі потенціалу підприємства.
5. Змістова характеристика об'єктивних складових в структурі потенціалу підприємства.
6. Моделі структуризації потенціалу підприємства.
7. Властивості потенціалу підприємства як економічної системи.
8. Загальні підходи щодо формування потенціалу підприємства.
9. Умови та фактори формування потенціалу підприємства.
10. Теоретичні основи трактування конкурентоспроможності потенціалу підприємства.

11. Методологія оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства.
12. Стратегічний аналіз як методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства.
13. Особливості потенціалу підприємства як об'єкта вартісної оцінки.
14. Нормативна оцінка потенціалу підприємства в Україні.
15. Поняття та види вартості підприємства.
16. Принципи оцінки потенціалу підприємства
17. Методологія оцінки потенціалу підприємства (концепції та підходи).
18. Основні методичні підходи до оцінки вартості потенціалу підприємства.
19. Методологія оцінки вартості потенціалу підприємства.
20. Дохідний підхід до вартісної оцінки потенціалу підприємства.
21. Витратний підхід до вартісної оцінки потенціалу підприємства.
22. Порівняльний підхід до вартісної оцінки потенціалу підприємства.
23. Капіталізації доходів як інструмент оцінки вартості і розвитку потенціалу підприємства.
24. Дисконтування як інструмент оцінки потенціалу підприємства.
25. Графоаналітична модель оцінки потенціалу підприємства («квадрат потенціалу»).
26. Особливості нерухомого майна як об'єкта оцінки.
27. Правове регулювання грошової оцінки землі по Україні.
28. Методи проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки.
29. Визначте особливості доходного підходу при визначенні вартості будівель та споруд.
30. Визначте особливості витратного підходу при визначенні вартості будівель та споруд.
31. Опишіть методи оцінки будівель і споруд.
32. Визначте особливості порівняльного підходу при визначенні вартості будівель та споруд.
33. Сутність та аналітична характеристика кадрового потенціалу підприємства.
34. Розкрийте сутність індивідуально-кваліфікаційного потенціалу працівника.
35. Опишіть особливості вартісної оцінки кадрового потенціалу.
36. Розкрийте особливості витратного підходу до оцінки кадрового потенціалу.
37. Розкрийте особливості доходного підходу до оцінки кадрового потенціалу.
38. Ефективність використання кадрового потенціалу.
39. Сутність нематеріальних активів підприємства.
40. Сутність гудвілу підприємства.
41. Особливості оцінки вартості нематеріальних активів.
42. Розкрийте особливості доходного підходу при оцінці нематеріальних активів.
43. Розкрийте особливості порівняльного підходу при оцінці нематеріальних активів.

44. Особливості застосування порівняльного підходу до оцінки вартості підприємства.
45. Опишіть методи порівняльного підходу до оцінки вартості підприємства.
46. Розкрийте інструментарій порівняльного підходу до оцінки вартості підприємства.
47. Особливості застосування майнових методів (витратного підходу) до оцінки вартості бізнесу.
48. Особливості оцінки потенціалу підприємства для моніторингу поточних можливостей.
49. Моделі розвитку економічних систем
50. Методичні інструменти аналізу розвитку підприємства.

6. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ ЧАСТИНИ

Метою аналітичної частини є аналіз стану та умов розвитку об'єкта дослідження (підприємства) та середовища його функціонування. Оцінювання ґрунтується на матеріалах конкретного підприємства або організації. Збір статистичних та аналітичних матеріалів здійснюється у відповідності з характером питань, які передбачені планом курсової роботи. Вибірка та аналіз статистичних даних проводяться за останні 3 роки. Вихідною інформацією для проведення аналізу є

- офіційний сайт підприємства,
- Державний комітет статистики України,
- інформаційні ресурси Інтернет-мережі,
- форми фінансової звітності підприємства.

Характеризуючи об'єкт дослідження, необхідно подати повне та скорочене найменування підприємства, його форму власності, місце розташування, напрям господарювання. Студент повинен логічно і послідовно розкрити сутність та дати оцінку факторів впливу на господарську діяльність підприємства з описом внутрішнього та зовнішнього середовища. Проведений аналіз дасть можливість виявити проблеми та напрацювати шляхи підвищення ефективності розвитку потенціалу підприємства, розробити рекомендації.

Аналіз обов'язково має містити розрахунки, які в тексті групуються у відповідні таблиці. Крім таблиць, розрахунки супроводжуються графіками, діаграмами та іншим ілюстрованим матеріалом, що сприяє полегшенню сприйняття основних результатів дослідження. Обов'язково всі аналітичні розрахунки завершуються аналітичним коментарем, що дозволяє підсумувати та оцінити основні результати проведеного аналізу. До характеристики господарської діяльності підприємства обов'язково необхідно провести опис та оцінку вартості ресурсних складових потенціалу:

1. Нерухомого майна,
2. Машин та обладнання,
3. Нематеріальних активів,

4. Виробничого потенціалу
5. Кадрового потенціалу,
6. Сукупного економічного потенціалу.

Оцінювання нерухомості та обладнання проводиться за двома методиками в межах дохідного, витратного та порівняльного підходів, що самостійно обираються студентами (див. додатки Б).

Виробничий потенціал оцінюється за методикою експрес-оцінки (додаток В).

Кадровий потенціал оцінюється з використанням методів кількісного і якісного аналізу(див. додаток Г).

Сукупну вартість економічного потенціалу потрібно оцінювати з використанням дохідного, витратного або порівняльного підходів, а також провести дослідження конкурентоспроможності потенціалу підприємства.

В кінці аналітичної частини потрібно зробити висновки про достатність та якість ресурсного забезпечення.

7. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ПРОЕКТНОЇ ЧАСТИНИ

Метою проектної частини обґрунтування напрямів та методичного забезпечення розвитку одного із видів потенціалу об'єкта дослідження (досліджуваного підприємства).

Проектний розділ містить

- детальний опис напрямів розвитку підприємства, оформлених у вигляді схем, таблиць чи рисунків;
- роль і перспективи нарощування окремого виду потенціалу в контексті розвитку економічного потенціалу та реалізації місії й цілей підприємства;
- розрахунок ефективності запропонованих напрямів нарощування та реалізації одного з видів потенціалу підприємства, що обраний студентом в попередньому пункті розділу. Ефективність оцінюється через обґрунтування грошових потоків та ефективності інвестиційних проектів, що можуть бути реалізовані об'єктом дослідження (підприємством).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Податковий кодекс України 02.12.2010 № 2755-VI. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про оцінку земель» від 11.12.2003 № 1378-IV. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 2658-III. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок» від 11.10.2002 № 1531. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Національний стандарт № 2 «Оцінка нерухомого майна» Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 № 1442. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Вовк О.М., Сімкова Т.О. Потенціал і розвиток підприємства: методичні рекомендації до практичних занять та виконання домашнього завдання для студентів спеціальності 6.030504 «Економіка підприємства». 2014. 48 с.
13. Сабадирьова А.Л., Бабій О.М., Куклінова Т.В., Салавеліс Д.Є. Потенціал і розвиток підприємства: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2013. 343 с.
14. Ареф'єва О.В., Коренков О.В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств: Монографія. К.: ГРОТ, 2004. 200 с.
15. Добикіна О.К. Рижиков В.С., Касьянюк С.В., Кокотько М.Є., Костенко Т.Д., Герасимов А.А. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
16. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Навч. посібник. К: Центр навч. літ-ри, 2005. 352 с.

17. Бачевський Б.Є. Потенціал та розвиток підприємства: навч. посіб./ Б.Є. Бачевський, І.В. Заблодськак, О.О. Решетняк; за ред. Б.Є. Бачевського К.: Центр навч. літ-ри, 2009. 396 с.

18. Стійкий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі: колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2018. 364 с.

19. Тимошук О.М., Кучерук Г.Ю., Вовк О.М., Мельник О.В. Якість логістизації транспортних послуг: інвестиційний аспект. Київ, ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2020. 214с.

20. Вовк О.М. Детермінанти модернізації підприємств інфраструктурної сфери: теорія, методологія, практика. Київ, ФОП Маслаков, 2020. 480 с.

21. Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення. колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2020. 260 с.

22. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2019. 342 с.

23. Ареф'єва О.В., Вовк О.М. Формування механізму нарощування ефективності використання резервів розвитку потенціалу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018, №25. С. 310-317. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/52.pdf

24. Вовк О.М., Ареф'єва О.В., Соборайчук Т.Ю. Управління ефективністю використання виробничого потенціалу транспортного підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018, №24. С. 85-90.

25. Arefieva O., Piletska S., Arefiev S. The innovative activity of enterprises as a prerequisite for sustainable economic development. *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 4 Number 1. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2018, p.1-8.

26. Arefieva O, Prokhorova V., Chebanova N., Khaustova V., Mushnikova S. Opening theory as an innovative model of the development strategy of industrial companies. *International journal of engineering and technology(uae)*. 2018. Том: 7Номер: 4.3 С. 387-392

27. Вовк О.М., Казакова Т.М. Оцінювання ефективності розвитку інноваційного потенціалу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018, №26. С. 96-102.

28. Тульчинська С.О., Вовк О.М. Теоретичні основи формування модернізаційного потенціалу на підприємствах інфраструктурної сфери. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. №4. Том 2. (272). С. 224-228.

29. Вовк О.М., Ковальчук А.М. Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах конкурентної економіки. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. №1. С. 20-32. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Znpnudps/index.html>.

30. Вовк О.М., Загайна С.Ю. Управління розвитком економічного потенціалу: вартісний підхід та фактори впливу на вартість. *Регіональна економіка та управління*. № 4 (30), 2020. С. 32-35

31. Вовк О.М., Ареф'єва О.В., Очеретяна С.О. Методичні засади діагностування результативності модернізації підприємств в контексті реалізації інноваційного потенціалу. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. 4 (149). С. 8-16.

32. Вовк О.М. Тульчинська С.О. Методичні засади оцінювання модернізаційного потенціалу підприємств інфраструктурної сфери. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №1. С.245-250.

33. Вовк О.М., Сирівля Т.О., Панчошна Т.М. Формування кадрового потенціалу авіапідприємства: структурний підхід. *Інфраструктура ринку*. 2020. №39. С. 149-154. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/26.pdf.

34. Вовк О.М. Тульчинська С.О. Методичні засади оцінювання модернізаційного потенціалу підприємств інфраструктурної сфери. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №1. С.245-250.

35. Вовк О.М., Ковальчук А.М. Кривенко В.О. Концептуальні основи забезпечення ефективності інвестиційної діяльності транспортних підприємств. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2020. № 42. С. 50-54.

36. Вовк О.М., Ареф'єва О.В., Посипайко Є.А. Інтенсифікація формування матеріально-технічного забезпечення підприємства в умовах неоіндустріальної модернізації. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. Вип. 2 (70). С. 123-131.

37. Вовк О.М., Іванець Д.В., Халаджі І.О. Оцінювання ефективності розвитку транспортних підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 3(20). С.94-98.

38. Вовк О.М., Кривенко В.О. Дослідження інноваційно-інвестиційних умов модернізації підприємств інфраструктурної сфери. *Економіка і суспільство*. № 26, 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-20>

39. Arefieva O., Piletska S., Arefiev S. The innovative activity of enterprises as a prerequisite for sustainable economic development. *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 4 Number 1. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2018, p. 1-8.

40. O. Vovk, M. Kravchenko, O. Popelo, S. Tulchynska, M. Derhaliuk Modeling the choice of the innovation and investment strategy for the implementation of modernization potential. *Transactions on systems and control*. Vol. 16, 2021. Pp. 430-438. Режим доступу: <https://wseas.com/journals/sac/2021.php>, <https://doi.org/10.37394/23203.2021.16.38>
41. S. Tulchynska, O. Vovk, O. Popelo, S. Saloid, O. Kostiunik. Innovation and investment strategies to intensify the potential modernization and to increase the competitiveness of microeconomic systems. *International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.21 No.6, June 2021, pp. 161-168. Режим доступу: http://paper.ijcsns.org/07_book/202106/20210622.pdf, <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.6.22>
42. S. Tulchynska, O. Popelo, O. Vovk, B. Dergaliuk, I. Kreidych, T. Tkachenko. The Resource Supply of Innovation and Investment Strategies of the Microeconomic Systems Modernization in the Conditions of Digitalization. *Transactions on environment and development*. Vol. 17, 2021. Pp. 819-828. Режим доступу: <https://wseas.com/journals/ead/2021.php>, <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.77>
43. O. Vovk; T. Tkachenko; S.Smerichevska; Y.Osypova; L. Raicheva. Implementation of modernization potential to ensure economic safety of enterprises. *Laplace Em Revista, (International)*. Vol. 7, n. 3, Sept. - Dec. 2021, p. 363-373. Режим доступу : <https://laplaceemrevista.editorialaar.com/index.php/lpg1/issue/view/45>, <https://doi.org/10.24115/S2446-62202021731304p.363-373>
44. Tetiana Tkachenko, Svitlana Tulchynska, Olena Kostiunik, Olha Vovk, Nataliia Kovalenko Modernization determinants by ensuring economic security of enterprises in the competitive conditions. *International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.21 No.8, August 2021 Pp.119-126. . Режим доступу: http://ijcsns.org/07_book/html/202108/202108016.html
45. O. Arefieva, O. Polous, S. Arefiev, V. Tytykalo, A. Kwilinski. Managing human capital reproduction in the system of enterprise`s organizational behavior. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, Volume 628, (2021) 012039 doi:10.1088/1755-1315/628/1/012039.
46. Ареф'єва О.В., Мягих І. М., Коваленко Н. Ю., Жам О. Ю., Попова Г. Ю. Механізм управління процесом забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах інформатизації економічних процесів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1. С. 302-310.
47. Arefieva O., Polous O., Arefiev S., Tytykalo V., Kwilinski A. Managing sustainable development by human capital reproduction in the system of company`s organizational behavior. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing. 2021. Vol. 628. No. 1. pp. 012039.
48. Khanin, S.; Arefieva, O.; Dergaliuk, M.; Popelo, O.; Tulchynska, S. Concepts of the activation of intellectual and innovative determinants for the development intensification of regional economic systems introduction. *Laplace em Revista (International)*, 2021, 7, p. 234-244. Available at: <https://doi.org/10.24115/S2446-622020217Extra-E1180p.234-244>.

49. O. Shumilo, V. Babenko, L. Liubokhynets, I. Volovelska, O., Arefieva O. Method of Enterprise Economic Security Evaluation. *Studies of Applied Economics*. 2021. Vol. 39 No. 7 <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4998>

50. T. Korytko, I. Bryl, S. Piletska, S. Arefiev, O. Arefieva. Strategy of innovative development of an enterprise on the basis of evaluation of its intellectual capital. *Scientific Bulletin of National Mining University* . 2021, Issue 3, p134-141. 8p.

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Потенціал і розвиток підприємства»

Виконав (ла):

Студент (ка) ____ групи ФЕБА

(П.І.П. студента (ки))

Перевірив:

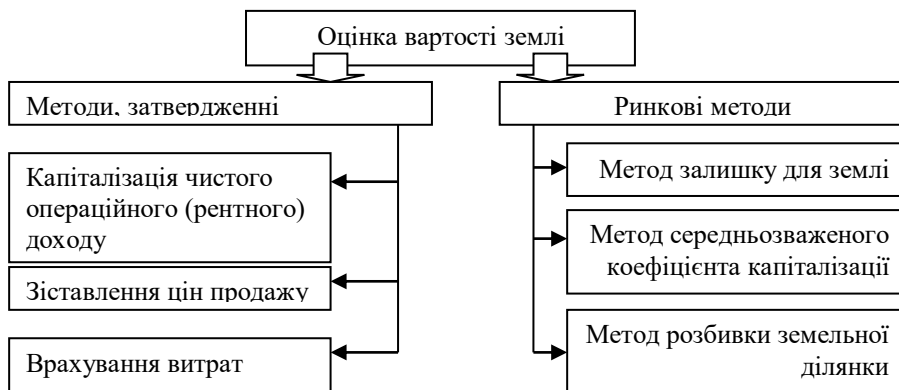
(посада)

(П.І.П. викладача)

Київ 20__

Додаток Б

Методи оцінювання вартості землі

Методи оцінювання вартості будівель і споруд:

Дохідний підхід:

- дисконтування грошових потоків;
- капіталізація доходів.

Витратний підхід :

- Метод кошторисного розрахунку;
- методу «строку життя»;
- Метод розбивки.

Порівняльний підхід:

- порівняння продажів;
- валового рентного мультиплікатора.

Методи оцінювання вартості машин і обладнання:

Дохідний підхід:

- дисконтування грошових потоків;
- капіталізація доходів.

Витратний підхід :

- розрахунку за ціною однорідного об'єкта ;
- поелементного (поагрегатного) розрахунку;
- індексному (трендовому);
- розрахунку вартості за укрупненими нормативами.

Порівняльний підхід:

- прямого порівняння (ринкових порівнянь);
- статистичного моделювання ціни.

Додаток В

Експрес-діагностика виробничого потенціалу

Для експрес-оцінки рівня виробничого потенціалу необхідно оцінити 3-5 ключових узагальнюючих показників оцінки кожної складової виробничого потенціалу, для деталізованої оцінки кількість аналізованих показників має бути значно більшою.

Методика визначення рівня виробничого потенціалу включає в себе такі етапи:

1. Визначення рівнів виробничого потенціалу та їх характеристика (табл. 2.1):

Таблиця В.1

Характеристика рівнів виробничого потенціалу підприємства..... зар.р.

Рівень виробничого потенціалу	Позначення	Характеристика
Високий	А	Підприємство перебуває у стані абсолютної рівноваги за всіма складовими відповідно до усіх критеріїв оцінки
Середній	В	Підприємство успішно існує в бізнесі, однак є труднощі, які долаються, оскільки працюють механізми адаптації
Низький	С	Наявність хронічних порушень більшості параметрів усіх функціональних складових: проблеми із забезпечення підприємства основними видами ресурсів і неефективне їх використання

2. Розробка узагальнених і часткових показників оцінки ефективності використання виробничого потенціалу за видами (основні і оборотні засоби, трудові ресурси).

3. Визначення порогових значень показників. Для «експрес-діагностики» рівня виробничого потенціалу, як правило, визначають такі показники і їх порогові значення.

Оцінка стану виробничої складової:

1.1. Знос ОЗ:

- Рівень виробничого потенціалу А – < 50% - помірний;
- Рівень виробничого потенціалу В – 50-69% - потребує оновлення;
- Рівень виробничого потенціалу С – \geq 70% - значний.

1.2. Співвідношення коефіцієнтів оновлення ОЗ і вибуття ОЗ:

- Рівень виробничого потенціалу А - > 1 – основні засоби не тільки підтримуються у дієздатному стані, але й відбуваються процеси їх суттєвого оновлення або розширення виробничої бази;

- Рівень виробничого потенціалу $B = 0,5-1$ – підприємство може лише підтримувати основні засоби на досягнутому рівні;
- Рівень виробничого потенціалу $C < 0,5$ – підприємство «втрачає» основні засоби.

1. 3. Фондовіддача:

- Рівень виробничого потенціалу $A > 1$ грн.;
- Рівень виробничого потенціалу $B = 1$ грн.;
- Рівень виробничого потенціалу $C < 1$ грн.

2. Оцінка стану кадрової складової:

2.1 Співвідношення коефіцієнта обороту прийому і коефіцієнта обороту вибуття:

- Рівень виробничого потенціалу $A > 1$;
- Рівень виробничого потенціалу $B = 0,5-1$;
- Рівень виробничого потенціалу $C < 0,5$.

2.2. Співвідношення коефіцієнта обороту прийому/коефіцієнта обороту вибуття:

- Рівень виробничого потенціалу A – відповідає потребі;
- Рівень виробничого потенціалу B – необхідне навчання та оновлення персоналу;

Рівень виробничого потенціалу C – не відповідає потребі, необхідне радикальне оновлення персоналу.

2.3 Продуктивність праці:

- Рівень виробничого потенціалу $A > 10\%$;
- Рівень виробничого потенціалу $B = 0-10\%$;
- Рівень виробничого потенціалу $C < 0$.

Надання кожному значенню показника, що потрапив у певний інтервал, бальної характеристики. Найбільший бал повинен відповідати найсприятливішому інтервалу, найменший – найкритичнішому. Шкала значень виглядатиме так:

- Коефіцієнти рівня виробничого потенціалу $A = 10$ балів;
- Коефіцієнти рівня виробничого потенціалу $B = 6$ балів;
- Коефіцієнти рівня виробничого потенціалу $C = 2$ бали.

Максимальне значення шкали – 30 балів ($10 \cdot 3$), де 10 – максимальний бал розрахованих коефіцієнтів кожної структурної групи, 3 – кількість показників, що характеризують кожну із складових виробничого потенціалу. Мінімальне значення шкали – відповідно, 6 балів ($2 \cdot 3$).

5. Надання інтервалам, визначеним в п.3, бальних значень. Підприємство можна зарахувати до розряду з високим рівнем виробничого потенціалу за таких значень розрахованих коефіцієнтів:

- всі три коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу A ;
- два коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу A ,
- один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу B .

Підприємство можна зарахувати до розряду із середнім рівнем виробничого потенціалу з таких значень розрахованих коефіцієнтів:

- два коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу А, один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу С;
 - один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу А, один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу В, один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу С;
 - два коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу В, один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу А;
 - всі три коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу В;
 - два коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу В, один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу С.
- Підприємство можна зарахувати до розряду з низьким рівнем виробничого потенціалу за таких значень розрахованих коефіцієнтів:
- два коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу С, один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу А;
 - два коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу С, один коефіцієнт – коефіцієнт рівня виробничого потенціалу виробничого потенціалу В;
 - всі три коефіцієнти – коефіцієнти рівня виробничого потенціалу С.

Порогові значення бальної шкали: рівень виробничого потенціалу А – 26-30 балів; рівень виробничого потенціалу В – 14-22 бали; рівень виробничого потенціалу С – 6-14 балів.

Застосовуючи представлену методикау «експрес-діагностики», визначається рівень виробничого потенціалу, а результати заносяться до (табл. 2.2).

Таблиця В.2

Визначення рівня потенціалу станом р.

Найменування показника	Значення	Бал (позначення)	Позначення
Виробнича складова			
Знос ОЗ			
Співвідношення коефіцієнтів оновлення і вибуття ОЗ			
Всього			
Матеріальна складова			
Частка змінних витрат у собівартості			
Співвідношення зміни цін на сировину/зміни цін на продукцію			
Всього			
Кадрова складова			
Співвідношення коефіцієнта обороту			

прийому/коефіцієнта обороту вибуття			
Продуктивність праці			
Всього			
Разом			

Після проведеної оцінки робиться загальний висновок та надаються стратегічні орієнтири щодо покращення виробничого потенціалу.

Додаток Г Методи оцінювання кадрового потенціалу

Таблиця Г.1

Методи оцінки трудового потенціалу окремих працівників

Назва методу	Коротка характеристика
1. Метод анкетування	Трудовий потенціал працівника оцінюється на основі заповнених ним самим анкет, розроблених оцінювачем, в яких фіксуються всі істотні позитивні та негативні характеристики
2. Описовий метод	Оцінювач самостійно визначає та описує позитивні та негативні характеристики працівника, які обумовлюють розмір його трудового потенціалу
3. Метод класифікації	Трудовий потенціал окремого працівника визначається на основі ранжування всіх працюючих на підприємстві, за визначеним критерієм, а також вибору трудової характеристики найкращого з них у якості еталонного значення
4. Метод порівняння параметрів	Трудовий потенціал окремого працівника визначається шляхом багатоетапного співставлення продуктивності, освітньо-культурних та інших його характеристик з аналогічними параметрами інших працівників компанії, які виконують схожі роботи
5. Рейтинговий метод	Трудовий потенціал працівника визначається на основі оцінювання його істотних трудових якостей за оціночними шкалами, які розробляються оцінювачем за певними критеріями (залежно від мети аналізу)
6. Метод визначеного розподілу	Трудовий потенціал працівника встановлюється експертом-оцінювачем у рамках допустимих інтервалів, які у сукупності формують фіксований розподіл усіх оцінок
7. Метод оцінки за вирішальною ситуацією	Трудовий потенціал працівника визначається на основі його поведінки чи вирішення основних виробничо-господарських ситуацій, змодельованих чи ініційованих оцінювачем у рамках конкретної організації. Можливе

	також встановлення бажаних критеріїв, які формують еталонне значення трудового потенціалу
8. Метод шкали спостереження за поведінкою	У цілому метод базується на постулатах попереднього, але фіксуються не бажані характеристики, а відсутність негативних (деструктивних) дій, специфічної поведінки, стресових навантажень тощо. Оцінка трудового потенціалу працівника проводиться «від негативного»
9. Метод інтерв'ю	Трудовий потенціал працівника визначається на основі його усних відповідей на запитання компетентних експертів-оцінювачів, які виносять суб'єктивні судження щодо коректності чи некоректності відповідей на вузькоспеціалізовані запитання
10. Метод «360 градусів»	Трудовий потенціал працівника оцінюється на основі суджень його професійно-трудового оточення (співробітників, які з ним працювали)
11. Тестування	Трудовий потенціал працівника визначається за результатами вирішення психологічних, фізіологічних та кваліфікаційно-освітніх завдань (тестів)
12. Метод ділових ігор	Трудовий потенціал працівника визначається на основі спостережень та результатів його участі в імітаційних (ситуаційних) іграх, змодельованих під конкретну організацію
13. Метод оцінки на базі моделей компетентності	Трудовий потенціал працівника визначається за допомогою формалізованих (математичних) моделей компетентності, які являють собою системну оцінку інтелектуальних, професійних та інших характеристик, суттєвих у рамках конкретної організації

Додаток Г.2

Показники аналізу за коефіцієнтною методикою якісного аналізу кадрового потенціалу

1. Коефіцієнт освіти:

$$K_{\text{осв}} = A / 60,$$

де А — тривалість роботи працівника за спеціальністю, визначеною в дипломі (за аналізований період), місяців; 60 — максимальна нормативна тривалість роботи за спеціальністю, визначеною у дипломі про вищу освіту, місяців.

2. Коефіцієнт посадового досвіду:

$$K_{\text{досв}} = B / 60,$$

де В — досвід роботи на певній посаді, місяців; 60 — максимальна нормативна тривалість роботи на певній посаді, місяців.

3. Коефіцієнт підвищення кваліфікації:

$$K_{\text{КВАЛ}} = H / \text{ПН},$$

де H — фактична тривалість навчання з підвищення кваліфікації за період роботи за спеціальністю, місяців; ПН — нормативна тривалість навчання з підвищення кваліфікації (виходячи з припущення щодо необхідності щорічного навчання тривалістю 0,5 місяця), місяців.

4. Коефіцієнт раціоналізаторської активності:

$$K_{\text{РА}} = \text{РП} / \text{СП} / 12,$$

де РП — число раціоналізаторських пропозицій та винаходів, генерованих співробітником протягом терміну роботи за спеціальністю; СП — тривалість роботи працівника за спеціальністю, місяців.

5. Коефіцієнт оперативності виконання робіт:

$$K_{\text{ОПР}} = M / P,$$

де M — фактична кількість робіт, виконаних у встановлені строки; P — число робіт, фактично виконаних за аналізований період.